รูปแบบการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษา: โครงการพัฒนาเครือข่ายสุขภาวะชุมชนสู่ตำบลน่าอยู่ ในเขตภาคเหนือตอนบน

Knowledge Management Model For Sustainable Healthy Community Case Study : Healthy Community Network Development In Upper Northern

ศุทธา แพรสี[1]* กังสดาล กนกหงษ์[2] พหล ศักดิ์คะทัศน์[2]
สายสกุล ฟองมูล[2] นรินทร์ชัย พัฒนพงศา[2]

[1]ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรชนบท มหาวิทยาลัยแม่โจ้
[2]อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

Sutta Praesi[1]* Kangsadan khanokhong[2] Phahon Sakkathat[2]
Saisakul pongmul[2] Narinchai Phattanapongsa[2]

[1]Doctor of Philosophy Program in Development of rural resources, Maejo University
[2]Thesis Advisor
sutta.ps@gmail.com

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืน 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน กลุ่มตัวอย่างคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นตำบลต้นแบบสุขภาวะชุมชน จำนวน 8 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ นายก/ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ นักจัดกระบวนการและวิทยากรแหล่งเรียนรู้ จำนวน 252 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ ที่ใช้สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้กระบวนการ สัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้แบบสอบถาม สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลหาความสัมพันธ์ต่อการเป็นตำบลต้นแบบสุขภาวะ ใช้สถิติทดสอบวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการศึกษาการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืน พบว่า มี 3 องค์ประกอบ คือ 1. องค์ประกอบด้านกระบวนการและขั้นตอนในการจัดการความรู้

มี 5 ขั้นตอน คือ 1) การค้นหาความรู้ 2) การสร้างความรู้ 3) การจัดเก็บความรู้ (การค้นคืน) 4) การถ่ายทอดความรู้ และ 5) การใช้ประโยชน์จากความรู้ 2. องค์ประกอบด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ มี 6 ด้าน คือ 1) ด้านผู้นำ 2) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจและต้นแบบ 3) ด้านกระบวนการและวิธีการ 4) ด้านการฝึกอบรมและการเรียนรู้ 5) ด้านการถ่ายทอดความรู้ และ 6) ด้านการสร้างกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการจัดการความรู้ และ3.องค์ประกอบด้านหลักคิดในการจัดการความรู้ จะประกอบด้วย 4 หลัก คือ 1) ศักยภาพของพื้นที่หลักและทุนทางสังคม 2) หลักแนวคิดความสามารถในการจัดการตนเอง 3) หลักการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ 4) หลักความสัมพันธ์และการเชื่อมโยง

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการจัดการความรู้ทั้งในระดับสมาชิกและระดับกลุ่ม พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคม มีความสัมพันธ์กับการจัดการความรู้ ทั้งนี้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความรู้ในตำบลต้นแบบสุขภาวะ 4 ด้าน มากที่สุดเท่ากับ 0.384 สำหรับปัจจัยด้านสังคมมีอิทธิพลต่อการจัดการความรู้ในตำบลต้นแบบสุขภาวะ 4 ด้าน ในลำดับรองลงมา เท่ากับ 0.523 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติทางสถิติ 0.05

ผลการศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืน ค้นพบว่า มี 6 ปัจจัย 4 หลักการ คือ ปัจจัยด้านผู้นำ 4 ภาคส่วน ปัจจัยการสร้างแรงบันดาลใจและต้นแบบ ปัจจัยด้านกระบวนการและวิธีการ ปัจจัยการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพ ปัจจัยการถ่ายทอดความรู้ และปัจจัยการสร้างกิจกรรมเพื่อสนับสนุน 4 หลักการ คือ หลักทุนทางสังคมและศักยภาพของพื้นที่ หลักแนวคิดการจัดการตนเอง หลักการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และหลักความสัมพันธ์และเชื่อมโยงเครือข่าย ผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการความรู้ สามารถกำหนดรูปแบบการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืนของจังหวัดภาคเหนือตอนบน คือ LIPTTA_4C To Knowledge Management Sustainable

นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหาในการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะ มี 4 ปัญหา คือ 1) ความไม่เข้าใจในกระบวนการจัดการความรู้ 2) ผู้นำไม่ให้ความสำคัญในการจัดการความรู้ 3) การไม่มีกระบวนการค้นหาความรู้และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม และ 4) หน่วยงานสนับสนุนองค์ความรู้ไม่ตรงตามความต้องการของชุมชน

คำสำคัญ : รูปแบบการจัดการความรู้ ตำบลต้นแบบ สุขภาวะ ความยั่งยืน

Abstract

The purposes of this study were to 1) to study on the knowledge management of the sub-district healthy model for sustainability, 2) to find out factors related to the knowledge management of the sub-district healthy model for sustainability, and 3) to draw out knowledge management guideline of the sub-district healthy model for sustainability in eight provinces of the upper North of Thailand. The eight local administrative organizations (LAO) were purposively selected as the study group. Totally 252 persons of Chief Executives and Chief Administrators of the LAO, scholars, organizers, and modulators were the key informants. The interview form was used and also the focus group discussion for gathering the qualitative information. Moreover, the questionnaire was used for collecting the quantitative information which was analyzed to find out relation toward the sub-district healthy model by using the Multiple Regression Analysis.

The results showed that knowledge management of the sub-district healthy model for sustainability: there were three components. The first one was the procedure and steps for knowledge management. They consisted of five stages included 1) stage of knowledge searching, 2) stage of knowledge building, 3) stage of knowledge storing, 4) stage of knowledge sharing, and 5) stage of knowledge using. The second component was about the factors that affected to knowledge management. These factors were 1) the authorities, 2) the inspiration and model, 3) the procedure and method, 4) the training and learning, 5) the knowledge sharing, and 6) the activities that support the knowledge management. The third component was the four principles for knowledge management. There were 1) the principal of social capital and potential of area, 2) the principal of self-ability of management, 3) the principal of creative learning, and 4) the principal of network relation and connection.

Factors related to knowledge management of the sub-district healthy model for sustainability: there were economic factor and social factor

influenced knowledge management for member and group level. In addition, the economic factor was the highest (0.384) affected to the four sides of knowledge management of the Sub-district Healthy Model and the social factor was the second (0.523) with statistical significance at the 0.05 level.

The findings also found that development of knowledge management of the Sub-district Healthy Model for sustainability consisted of six factors and four principals. The factors were 1) the authorities from four sectors, 2) the inspiration and model, 3) the procedure and method, 4) the training and potential improvement, 5) the knowledge sharing, and 6) the activities supporting the four principals which were the principal of social capital and potential of area, the principal of self-ability in management, the principal of creative learning, and the principal of network relation and connection. After the analysis on components of knowledge management, the researcher determined that the pattern of knowledge management of the Sub-district Healthy Model for sustainability regarding to the eight provinces in the upper North of Thailand was LIPTTA_4C.

Besides, there were the four problems: 1) misunderstanding, 2) lacking of unawareness from the authorities, 3) no procedure of searching for the identical knowledge and wisdom, and 4) the supporting organization that doesn't response the needs of people in the community.

Keywords : Knowledge Management, Sub-district Model, Healthy, Sustainability

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 80 กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม โดยส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาระบบสุขภาพที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพอันนำไปสู่สุขภาวะที่ยั่งยืนของประชาชน รวมทั้งจัดและส่งเสริมให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานอย่างทั่วถึง

มีประสิทธิภาพและส่งเสริมให้เอกชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสุขภาพและการจัดบริการสาธารณสุข (ธีระพล อรุณะกสิกร, 2550)

โครงการพัฒนาเครือข่ายสุขภาวะชุมชนสู่ตำบลน่าอยู่ โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่นำร่องและเป็นต้นแบบ (Best Practice) เข้าร่วมเป็นเครือข่ายตำบลสุขภาวะโดยได้ทำการสำรวจทุนและศักยภาพของพื้นที่ พบกลุ่มทุนทางสังคมในตำบลที่มากถึง ๗๐ กลุ่ม โดยมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นแหล่งปฏิบัติการจริงในพื้นที่จำนวน 21 แหล่งเรียนรู้ กลุ่มทุนทางสังคมในตำบลดอนแก้วเป็นทั้งกลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มที่คอยช่วยเหลือกันและกันภายในกลุ่ม และกลุ่มที่เกิดจากนโยบายของภาครัฐ/ท้องถิ่น ทำให้เกิดการยกระดับจากทุนทางสังคมที่มีในตำบลนำมาสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งดำเนินการพัฒนางานในชุมชนอย่างต่อเนื่อง จนทำให้สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์เรียนรู้ตำบลสุขภาวะ ที่ดำเนินการเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับพื้นที่อื่นทั้งในภาคเหนือตอนบน (ล้านนา) และพื้นที่อื่นที่สนใจ โดยพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน มีตำบลต้นแบบเฉกเช่นตำบลดอนแก้ว 8 ตำบลด้วยกัน คือ 1. ตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 2. ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ 3. ตำบลหัวง้ม อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย 4. ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 5. ตำบลผาสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน 6. ตำบลหนองหล่ม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา และ 7. ตำบลวังชิ้น อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ โดยมี 8. ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่ต้นแบบ (Best Practice)

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่เพื่อให้รูปธรรมของการบูรณาการชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งด้วยระบบเฉพาะประเด็น สามารถสร้างแรงบันดาลใจและสร้างภาวะผู้นำให้ประชาชน กลุ่มทางสังคม องค์กรชุมชน บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ จนเกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีการทำงานและการมีส่วนร่วมได้ อีกทั้งเพื่อให้สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ข้ามพื้นที่ในเครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ละบทเรียน เพิ่มทักษะ ตลอดจนหาข้อสรุปชุดข้อมูลและแนวทางการเสริมสร้างชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งโดยการใช้ความเชี่ยวชาญของระบบเฉพาะประเด็น และสามารถดำเนินการในการติดตามผลผลิตและผลกระทบที่เกิดจากกระบวนการบูรณาการชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งด้วยระบบเฉพาะประเด็น รวมทั้งปัจจัยและเงื่อนไขที่สนับสนุนให้เกิดการจัดการความรู้สู่ความยั่งยืนได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการจัดการความรู้ ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

3. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้กำหนดนโยบาย ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ประกอบด้วย นายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 8 แห่ง ปลัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 8 แห่ง จำนวน 16 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้จัดการ อำนวยการ (Facilitator) ใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วย นักวิชาการโครงการ นักจัดกระบวนการ จำนวน 15 คน เลือกโดยวิธีเจาะจง

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้นำความรู้ไปใช้ ใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ที่ประกอบไปด้วย ประธานแหล่งเรียนรู้ และวิทยากรแหล่งเรียนรู้ จำนวน 8 คน เลือกโดยวิธีเจาะจง และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 ระดับ ดังนี้

1. ระดับสมาชิก จาก 8 ตำบลต้นแบบ จำนวน 252 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ของ Taro Yamane (1967) จากจำนวนประชากร 682 คน

2. ระดับกลุ่ม กลุ่มเป้าหมายคือกลุ่มผู้บริหาร ผู้กำหนดนโยบาย ผู้จัดการ นักวิชาการ รวมถึงวิทยากรแหล่งเรียนรู้ ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืน ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนรวม จำนวน 56 กลุ่ม คัดเลือกแบบเจาะจงจาก 8 ตำบลต้นแบบ

โดยมีการศึกษา 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ขั้นการเตรียมตัวก่อนการเก็บข้อมูล ศึกษาข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ข้อมูลเอกสารและชุดความรู้โครงการ แนวคิดทฤษฎีวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่ 2 ขั้นการลงพื้นที่เพื่อสร้างความเข้าใจพร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการแก่ผู้นำในระดับท้องถิ่นและท้องที่

ระยะที่ 3 ระยะทบทวนตรวจสอบและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อสร้างความสมบูรณ์ของข้อมูล

โดยใช้เทคนิควิธีการในการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การศึกษาจากเอกสารชุดความรู้ หลักสูตร โครงการและมีการแบ่งวิธีการศึกษาใน 3 ระยะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัย ใช้แบบสอบถาม โดยดำเนินการสร้างแบบสอบถามตามแนวทางที่ได้จากการการสังเคราะห์จากการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นคำถามปลายปิด (Close-ended Question) โดยมีลำดับขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาแนวทางแบบสอบถามที่ผู้วิจัยอื่นๆ ได้สร้างขึ้น

2. กำหนดประเด็น ขอบเขตของคำถาม ให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย ทั้งตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ

3. นำแบบสอบถามเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตามหลักการวิจัย

4. กำหนดรูปแบบของแบบสอบถาม และวิธีตอบให้เหมาะสมกับการศึกษา โดยคำนึงถึงตัวแปรสำคัญและระยะเวลาในการตอบคำถาม เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีความหลากหลายเป็นทั้งผู้บริหารท้องถิ่น แกนนำชุมชน นักวิชาการ วิทยากรชุมชน

5. นำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบความถูกต้อง (Validity) ตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

6. ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ก่อนนำไปเก็บข้อมูลวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ผู้วิจัยนัดหมายการขอเข้าพบเพื่อสัมภาษณ์ตามกลุ่มประชากรตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ และสัมภาษณ์ในประเด็นตามแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น พร้อมกับบันทึกเทปและรูปภาพระหว่างการสัมภาษณ์ และมีผู้ช่วยนักวิจัยในการจดบันทึกรายละเอียด 3 รูปแบบ คือ 1) บันทึกแบบละเอียด ทุกคำพูดทุกข้อความ 2) บันทึกสรุป สาระ คำสำคัญ 3) เขียนแผนภาพความคิด Mind Map เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์แล้วจึงทำการถอดเทปและสรุปเนื้อหาอย่างละเอียด

การเก็บข้อมูลเชิงประมาณ ใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนและวิธีการ ดังนี้

1. ดำเนินการจัดทำแบบสอบถามตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนและความสมบูรณ์ของเอกสารและวางแผนลงพื้นที่แต่ละตำบล

2. จัดทำหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามโดยแนบไปพร้อมกับแบบสอบถามที่ส่งไปยังกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษา พร้อมนัดหมายกลุ่มเป้าหมาย

3. ดำเนินการลงพื้นที่จัดทำแบบสอบถามทั้ง 8 ตำบล

4. นำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้รับมาทำการตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้มาเปลี่ยนเป็นรหัสตัวเลข (Code) แล้วบันทึกลงในโปรแกรมเพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติตามลำดับดังนี้

1. คำนวณหาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ตำบลต้นแบบสุขภาวะ ของผู้ตอบแบบสอบถามตอนที่ 1 ที่มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ใช้วิธีการหาค่าความถี่ (Frequency) แล้วสรุปออกมาเป็นค่าร้อยละ (Percentage)

2. คำนวณหา ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการจัดการความรู้รวมถึงรูปแบบแนวทางการจัดการความรู้ในตำบลต้นแบบสุขภาวะ ของแบบสอบถามตอนที่ 2 มาประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) และคำนวณหาระดับการดำเนินการของกลุ่มกิจกรรมในแต่ละระบบการเรียนรู้ทั้ง 7 ระบบ แบบสอบถามตอนที่ 3 โดยวิธีการหาค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D)

3. คำนวณหาข้อมูลเกี่ยวกับข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ จากแบบสอบถามตอนที่ 4 ที่มีลักษณะปลายเปิด (Open-ended) ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วสรุปออกมาเป็นค่าความถี่ โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

ผลการศึกษาการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืน พบว่า มี 3 องค์ประกอบสำคัญ คือ

องค์ประกอบที่ 1 ด้านกระบวนการและขั้นตอนในการจัดการความรู้ พบว่ามี 5 ขั้นตอน

1. การค้นหาความรู้ ในขั้นตอนการค้นหาความรู้ ได้พบปัจจัยที่จะส่งผลให้การดำเนินงานให้สำเร็จ และหลักคิดที่สำคัญในการค้นหาความรู้ มี 4 หลักคิด ดังนี้ 1) ความเข้าใจและความสนใจของผู้นำทั้งในระดับองค์กรปกครองส่วน 2) การสร้างกระบวนการที่ให้ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่มีส่วนร่วมในการค้นหาความรู้ จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากฝ่ายปกครองท้องที่ จากหน่วยงานในพื้นที่ และจากตัวของชุมชนเอง 3) การอบรมให้ความรู้ในการทำวิจัยชุมชน ซึ่งการวิจัยชุมชนจะต้องใช้ทีมในการทำวิจัยที่มาจากภายนอกและทีมที่มาเป็นคนภายในชุมชนเอง 4) ในการวิจัยชุมชนด้วยเครื่องมือ RECAP (Rapid Ethnographic Community Appraisal Program การวิจัยชุมชนแบบเร่งด่วนเชิงชาติพันธุ์วรรณา) ต้องมีความเชื่อว่าชุมชนมีศักยภาพ มีทุนทางสังคมที่สามารถพัฒนาและยกระดับให้เกิดการจัดการตนเองได้

2. การสร้างความรู้ มี 3 ขั้นตอน คือ 1) การถอดบทเรียนของทุนทางสังคมในพื้นที่ 2) การคืนข้อมูลทุนทางสังคมให้กับตำบลต้นแบบ 3) การปรับปรุงข้อมูลและซักซ้อมเสมือนจริง และหลักคิดที่สำคัญ ดังนี้ 1) กระบวนการในการสร้างความรู้ ต้องเน้นถึงหลักการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง 2) การสร้างกิจกรรมที่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมสร้างความรู้ที่หลากหลาย 3) ผู้บริหารขององค์กรเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้งานนั้นสำเร็จหรือล้มเหลว 4) การสร้างความรู้ต้องมีความเชื่อว่ากลุ่มทุนในชุมชนเป็นผู้ที่มีศักยภาพและสามารถบริหารจัดการงานของตนเองได้ 5) การสร้างความรู้ต้องคำนึงถึงกระบวนการในการสร้างการเรียนรู้ให้แก่ผู้จะเข้ามาเรียนรู้ ซึ่งต้องมีการสร้างสรรค์การเรียนรู้ให้เหมาะสมและสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้ที่จะเรียนรู้ในชุดความรู้นั้น

3. การจัดเก็บความรู้ (การค้นคืน) มีหลักคิดที่สำคัญ ดังนี้ 1) วิธีการและกระบวนการในการจัดเก็บความรู้ ต้องสร้างให้เจ้าของความรู้หรือวิทยากรแหล่งเรียนรู้เข้าใจถึงชุดความรู้ประโยชน์ และการนำใช้ชุดความรู้นั้นในการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเต็มที่ 2) การจะทำให้องค์ความรู้ในอยู่ในพื้นที่ การจัดเก็บความรู้ที่ดีที่สุดคือ การจัดเก็บไว้ในตัวบุคคล 3) ผู้นำจะเป็นตัวหลักในการกระตุ้นและสร้างให้เกิดกิจกรรมในการที่จะนำไปสู่การจัดเก็บความรู้ 4) การจัดเก็บความรู้ ยังคงต้องอยู่บนพื้นฐานของการใช้ทุนทางสังคมและศักยภาพของพื้นที่ในการจัดเก็บความรู้

4. การถ่ายทอดความรู้ มีหลักคิดที่สำคัญ ดังนี้ 1) การถ่ายทอดต้องทำให้เกิดการสร้างแรงบันดาลใจที่เป็นแรงกระตุ้นที่อยากนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของ 2) กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดเป็นสิ่งสำคัญ ต้องมีการออกแบบและจัดกระบวนการ

ให้มีความเหมาะสมกับเรื่องราวหรือบริบทของพื้นที่ 3) การเรียนรู้และการถ่ายทอดจำเป็นที่ต้องได้รับการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมจากผู้นำของพื้นที่ 4) การถ่ายทอดความรู้จะต้องยืนอยู่บนอัตลักษณ์ของตนเอง เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ 5) ความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงงานและความรู้ในชุมชนเป็นหลักการสำคัญที่ต้องให้อยู่ในการถ่ายทอด

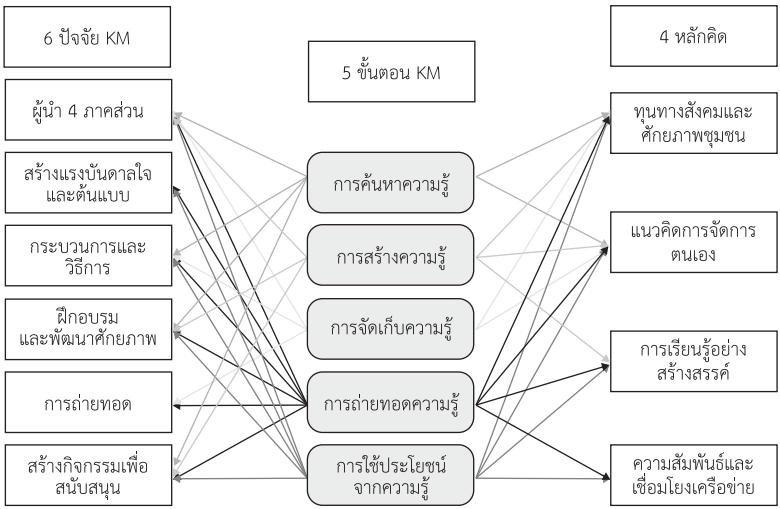
5. การใช้ประโยชน์จากความรู้ มีหลักคิดที่สำคัญ ดังนี้ 1) การสร้างกิจกรรมหรือพื้นที่ให้คนในพื้นที่ 2) ผู้นำขององค์กร หน่วยงาน หรือกลุ่มองค์กร ต้องเห็นความสำคัญ 3) การใช้ความรู้ต้องคำนึงถึงการทำงานในเชิงเครือข่ายหรือเชื่อมโยง 4) ความเชื่อมั่นในทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชน

องค์ประกอบที่ 2 ด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ มี 6 ปัจจัย ดังนี้

1. ด้านผู้นำ 4 ภาคส่วน ที่ประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ หน่วยงานองค์กรและภาคประชาชน 2. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจและต้นแบบ 3. ด้านกระบวนการและวิธีการ 4. ด้านการฝึกอบรมและการเรียนรู้ 5. ด้านการถ่ายทอดความรู้ ผลผลิตของการจัดการความรู้ และ 6. ด้านการสร้างกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการจัดการความรู้

องค์ประกอบที่ 3 ด้านหลักคิดในการจัดการความรู้ จะประกอบด้วย 4 หลัก คือ

1. หลักทุนทางสังคมและศักยภาพของพื้นที่ 2. หลักแนวคิดความสามารถในการจัดการตนเอง 3. หลักการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ 4. หลักความสัมพันธ์และการเชื่อมโยง เครือข่าย ดังแผนภูมิ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะ

2. สรุปผลวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์ของการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการจัดการความรู้ทั้งในระดับสมาชิกและระดับกลุ่ม พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและปัจจัยด้านสังคม มีความสัมพันธ์กับการจัดการความรู้ ทั้งนี้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความรู้ในตำบลต้นแบบสุขภาวะ 4 ด้าน มากที่สุด โดยมีปัจจัยด้านสังคมมีอิทธิพลต่อการจัดการความรู้ในตำบลต้นแบบสุขภาวะ 4 ด้าน อยู่ในลำดับรองลงมา ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติทางสถิติ 0.05

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปผลการศึกษาปัจจัยด้านเศรษฐกิจในระดับสมาชิก พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 41-50 ปี การศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา การศึกษาต่ำสุดคือระดับประถมศึกษา และวุฒิการศึกษาสูงสุดคือปริญญาเอก (มีจำนวน 2 คน) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีสมาชิกไม่เกิน 3 คน มีแหล่งรายได้มาจาก 2 แหล่ง คือเงินเดือนและทำนา รายได้เสริมอยู่ที่ 5,000 บาทต่อเดือน

สรุปผลการศึกษาปัจจัยด้านสังคมในระดับสมาชิก

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทุกคน เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ส่วนมากเข้าร่วมกิจกรรมเรียงตามลำดับ ดังนี้คือ เข้าร่วมการพัฒนาหมู่บ้าน เข้าร่วมประชุมประจำเดือน เข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์ไข้เลือดออก และได้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนจากหน่วยงานต่างๆ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้คือ องค์การบริหารส่วนตำบลมากที่สุด รองลงมาคือโรงพยาบาลชุมชน การฝึกอบรม ส่วนใหญ่ได้รับการพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ มากถึงร้อยละ 97.2 และเป็นผู้ที่ไม่เคยได้รับการพัฒนา คิดเป็นร้อยละ 2.8 โดยสาเหตุที่ไม่เคยได้รับการพัฒนา เนื่องจากเวลาไม่เอื้ออำนวย สำหรับการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ มากที่สุดคือ การเข้าร่วมศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ รองลงมาคือการอบรมเรื่องไข้เลือดออก ส่วนการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการพัฒนาเรื่องการเพิ่มรายได้ และพัฒนาเรื่องค่าใช้จ่ายในการลดต้นทุนการผลิต สำหรับการพัฒนาศักยภาพด้านทัศนคติ พบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถาม มีการนำความรู้และประสบการณ์มาแก้ไขปัญหาชุมชน และมีการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยด้านสังคม ด้านจัดทำข้อมูลข่าวสาร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เคยมีการจัดทำข้อมูลข่าวสาร สำหรับมีผู้ที่ไม่เคยมีการจัดทำข้อมูลข่าวสาร พบว่ามีสาเหตุ เนื่องจากไม่เกี่ยวข้องกับงานที่รับผิดชอบ สำหรับเรื่องที่มีการจัดทำข้อมูลข่าวสาร ส่วนใหญ่มีการจัดทำข้อมูลข่าวสารเรื่องธรรมนูญสุขภาพ การจัดทำข้อมูลข่าวสาร

เรื่องการเกษตรอินทรีย์ (ลดต้นทุนการผลิต) และส่วนมากมีการจัดทำข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการขยะ

สรุปผลการศึกษาปัจจัยด้านสังคมในระดับกลุ่ม

พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มที่มีสมาชิกทั้งหมด 2-150 คน (คิดเป็นร้อยละ 42.3) มีสถานภาพโสด มีระยะเวลาในการก่อตั้งกลุ่ม 11-20 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรี แหล่งงบประมาณที่กลุ่มได้รับมากที่สุดคือการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต./เทศบาล) รองลงมา คือ สสส.

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ อยู่ในกลุ่มที่มีเงินสะสมจนถึงปัจจุบัน 10,000-50,000 บาท ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมกับกลุ่มอื่น สาเหตุเนื่องจากเวลาไม่เอื้ออำนวย และเป็นการจัดกิจกรรมภายในกลุ่ม สำหรับเรื่องที่กลุ่มเข้าร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มอื่น คือเรื่องการจัดการขยะมากที่สุด การทำปุ๋ยหมัก จำนวน 71 คน (คิดเป็นร้อยละ 14.60) และเรื่องรวมพลังสุขภาพ โดยส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรม 6-10 ครั้งขึ้นไป

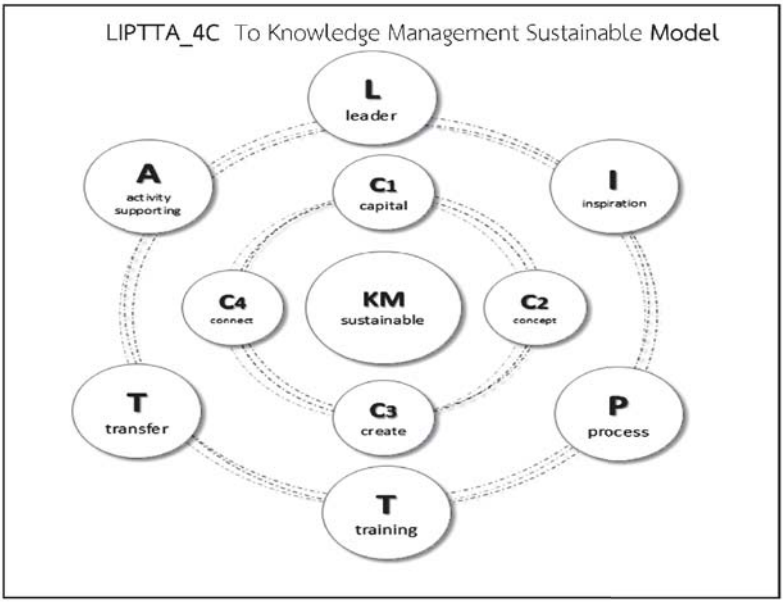
ด้านการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกลุ่ม พบว่า ในรอบปีที่ผ่านมา มีการพัฒนาศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการพัฒนาศักยภาพ อสม. และเข้าร่วมพัฒนาศักยภาพ 4-6 ครั้ง สำหรับแหล่งข้อมูลข่าวสารที่กลุ่มได้รับรู้ในรอบปีที่ผ่านมา ส่วนมากมาจากหอกระจายข่าว หรือเสียงตามสาย จำนวน 118 คน (คิดเป็นร้อยละ 46.5)

ข้อมูลระดับกลุ่ม เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความรู้ในตำบลต้นแบบสุขภาวะ โดยข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อคำถามเรื่องรายได้จากการดำเนินงานของกลุ่มทำให้กลุ่มสามารถพึ่งพาตนเองได้ ข้อคำถามที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ข้อคำถามเรื่องกลุ่มมีการจัดอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในกลุ่ม และกลุ่มมีการกระจายข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน

3. สรุปผลวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 รูปแบบการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืน

ผลการศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืน ค้นพบว่า มี 6 ปัจจัย 4 หลักการ คือ ปัจจัยด้านผู้นำ 4 ภาคส่วน ปัจจัยการสร้างแรงบันดาลใจและต้นแบบ ปัจจัยด้านกระบวนการและวิธีการ ปัจจัยการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพ ปัจจัยการถ่ายทอดความรู้ และปัจจัยการสร้างกิจกรรมเพื่อสนับสนุน 4 หลักการ คือ หลักทุนทางสังคมและศักยภาพของพื้นที่ หลักแนวคิดการจัดการตนเอง หลักการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และหลักความสัมพันธ์และเชื่อมโยงเครือข่าย ผลจากการวิเคราะห์ องค์ประกอบการจัดการความรู้ สามารถกำหนดรูปแบบการจัดการความรู้

ของตำบลต้นแบบสุขภาวะสู่ความยั่งยืนของจังหวัดภาคเหนือตอนบน ดังแสดงไว้ในแผนภูมิ LIPTTA_4C To Knowledge Management Sustainable Model

นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหาในการจัดการความรู้ของตำบลต้นแบบสุขภาวะ มี 4 ปัญหา คือ 1) ความไม่เข้าใจในกระบวนการจัดการความรู้ 2) ผู้นำไม่ให้ความสำคัญในการจัดการความรู้ 3) การไม่มีกระบวนการค้นหาความรู้และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม และ 4) หน่วยงานสนับสนุนองค์ความรู้ไม่ตรงตามความต้องการของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีข้อค้นพบที่สำคัญแต่มีงานวิจัยอื่น ๆ อ้างถึงน้อยมาก คือ การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) ที่เกิดขึ้นจากบุคคลต้นแบบ พื้นที่ต้นแบบโดยเฉพาะวิทยากรแหล่งเรียนรู้ต้องมีพลังกระตุ้นจากภายในเพื่อให้เกิดการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ ซึ่งในตำบลต้นแบบสุขภาวะทั้ง 8 แห่ง ล้วนได้รับแรงบันดาลใจเหล่านี้ทั้งสิ้น หรือที่เรียกว่าความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของคน เป็นความรู้ที่ได้จาก

ประสบการณ์ พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคลในการทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เป็นความรู้ที่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาเป็นคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรได้โดยง่าย สอดรับกับแนวคิดของ Nonaka&Takeuchi (1995) ระบุTacit Knowledge เป็นความรู้ในตัวตน ฝังอยู่ภายใน เช่น ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ หรือการคิดเชิงวิเคราะห์ บางครั้งจึงเรียกว่าเป็นความรู้แบบนามธรรม Mooradian (2005, pp.104- 133) กล่าวไว้ Tacit Knowledge เป็นแนวความคิดส่วนบุคคล บริบทรอบด้าน และยากที่จะทำให้เกิดเป็นรูปแบบที่ชัดเจนพร้อมที่จะนำไปสื่อสาร ในทางกลับกันความรู้ที่ชัดเจนนั้นคือ ความรู้ที่ได้รับการแปลงจนกลายเป็นรูปแบบที่ชัดเจน และความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่สามารถรวบรวม ถ่ายทอดได้ โดยผ่านวิธีต่างๆ เช่น ความชำนาญ ความทรงจำ ความเชื่อ และสมมติฐานต่างๆ ของบุคคล ซึ่งสามารถอธิบาย บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทฤษฎี คู่มือต่างๆ ได้ และบางครั้งเรียกว่าเป็นความรู้แบบรูปธรรม

ข้อสังเกตประการหนึ่ง ที่มีผลต่อการสร้างองค์ความรู้คือ การค้นหาทุนและศักยภาพ (Capital) และการสนับสนุนกิจกรรม (Activity Support) หลายตำบลยังไม่สามารถทำเองได้อย่างเชี่ยวชาญเนื่องจากไม่ได้อยู่ในภารกิจหน้าที่ประจำที่ต้องทำ เป็นภารกิจเสริมเข้ามาทำให้บางตำบลไม่ให้ความสำคัญ ทำให้การพัฒนาซึ่งไม่ได้เกิดจากการคิดและพัฒนาจากพื้นที่เอง อย่างไรก็ตามตำบลต้นแบบเหล่านี้มีความเพียรพยายามในการจัดองค์ประกอบทุกด้านให้พร้อมในการสร้างการเรียนรู้เพื่อให้เพื่อนเครือข่ายได้เข้ามาเรียนรู้ได้

ข้อเสนอแนะ

1. การนำรูปแบบการจัดการความรู้ไปใช้ประโยชน์

ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมได้ทั้งในระดับกลุ่ม ระดับหน่วยงาน และระดับประเทศ โดยกลุ่มสามารถตรวจสอบตามแนวทางการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาในตำบลต้นแบบสุขภาวะ LIPTTA_4C To Knowledge Management Sustainable โดยสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปประกอบการพิจารณาดังนี้ 1) การค้นหาความรู้ ได้ต้องสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างชัดเจน ผู้นำต้องกำหนดเป้าหมายและนำเป็นตัวอย่าง 2) วิทยากรแหล่งเรียนรู้ และประธานแหล่งเรียนรู้ เป็นหัวใจของการจัดการความรู้กลุ่มให้ประสบความสำเร็จในด้านการค้นหาความรู้ การสร้างความรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ 3) การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา ไปยังทายาทหรือผู้ที่สนใจ ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการความรู้ด้านการถ่ายโอนความรู้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ควรจัดเวทีสร้างสรรค์ให้ความรู้ในหลักสูตรต่างๆ และมีการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นรูปธรรม อาทิ สถานศึกษาจัดวิชาบังคับ รายวิชาภูมิปัญญาท้องถิ่น วิชาอาหารและยาภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) การสนับสนุนกิจกรรมสำคัญ มีส่วนสำคัญยิ่งในการจัดการองค์ความรู้ สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ผู้วิจัยจึงเสนอว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีบทบาทเข้าไปกระตุ้นหนุนเสริมอย่างจริงจังและเชื่อมโยงกับสถาบันวิชาการ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาแนวทางการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาในตำบลต้นแบบสุขภาวะเพื่อให้เกิดการพัฒนายิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ให้มีการวิจัยดังนี้

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความเข้มแข็งของชุมชน (Empowerment) เพื่อตอบโจทย์มิติชุมชนน่าอยู่ได้หลากหลาย

2. ควรมีการศึกษาระบบข้อมูลการประเมินผลการดำเนินงานของตำบล เพื่อการค้นคว้าและอ้างอิง

3. มีการสร้างดัชนีชี้วัดความสุขของตำบลต้นแบบสุขภาวะ เพื่อสนับสนุนและยืนยันความอยู่ดีมีสุขของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

วิจารณ์ พานิช. (2545). **การจัดการความรู้.** สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร.

ธีระพล อรุณะกสิกร. 2550. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

Nonaka, I. & Takeuchi, H. (1995). **The Knowledge - Creating Company : How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation.** Oxford : Oxford University Press.